

Енеїда (виклад змісту)

Іван Котляревський

Частина 1

Еней "парубок моторний і хлопець хоч куди козак" після спалення його рідного міста Трої вирушає у морський похід. Юнона — дружина Зевса — як могла перешкоджала йому, звертаючись за допомогою до Еола та влаштовуючи шторм, проте Еней сам попросив допомоги у Нептуна і, хоч із втратами, але рятує себе та свою команду.

Венера — мати Енея — вирішила піти до свого батька Зевса і дізнатися: що готує її сину доля, і чому він не може захистити його від Юнони. Той розповів, що Еней має збудувати своє царство, де буде самостійно правити:

"...Еней збудує сильне царство

І заведе своє там панство;

Не малий буде він панок..."

В плаванні він зустріне жінку Дідону, яку покохає. На тому і попрощалися.

Після тривалої подорожі троянці зупинилися біля берега і вийшли прогулятися. Дійшли до міста Карфаген, де правила фінікійська цариця Дідона, що була засновницею міста. Побачила троянців та розпитала їх, дізналася історію їх плавання, пожаліла та влаштувала бенкет на їх честь. Після гуляння, Дідона прокралася до Енея та передала йому деякий одяг. Наступного дня святкування продовжувалося, а цариця все думала про парубка, який дуже їй сподобався:

"...Дідона ж тяжко сподобала

Енея так, що і не знала,

Де дітися і що робить..."

Таке життя тривало два роки. Дідона у всьому догоджала Енею та троянцям, що жили без горя, були нагодовані та одягнені. Еней навіть забув про мету свого плавання та про Рим, де мав заснувати свою державу.

Одного дня Зевс подивився з Олімпа на землю і побачив Енея, що і не думав продовжувати подорож. Вирішив відправити до хлопця гінця Меркурія, щоб той нагадав хлопцю про Рим і власну державу, а якщо останній ослухається, то налякати гнівом Зевеса.

Меркурій передав слова Зевса Енею і хлопець миттю зібрав свої речі та наказав троянцям готуватися до плавання. Сам став чекати ночі, щоб непомітно залишити Дідону. Вона все зрозуміла, прикинулася, що спить, і коли Еней намагався піти, накинулася на нього та ображала його всілякими грубими словами. Але це не зупинило хлопця і він чимдуж побіг до корабля і відплив. Дідона ще довго сумувала за коханим, плакала та кричала, проте нічого не допомагало. Від такого жалю заподіяла собі смерть, підпаливши очерет та впавши в нього.

Частина 2

Так продовжилась подорож троянців. Еней звісно сумував за Дідоною, особливо, коли дізнався про її загибель, але згодом заспокоївся. Якось в морі почалася буря і на допомогу прийшов керманич троянців Палінур, який висловив ідею пристати до острова Сицилія, де правив цар Ацест. Місцеві жителі приймали їх дуже привітно, влаштували бенкет, святкували приїзд гостей.

В день приїзду на острів були роковини зі смерті Анхіза — батька Енея і було вирішено влаштувати поминки. Звісно ж накупили різної їжі та алкоголю і сиділи до самої ночі. На ранок на хмільні голови придумали розвагу — бійку на смерть, в якій брали участь Дарес — один із троянців та місцевий житель Ентелл, що був дуже сильним і мав славу героя.

В той же час був бенкет на Олімпі, який переполохав Меркурій новиною про бійку в Сицилії, на яку богам треба неодмінно звернути увагу. Венера переживала за долю троянця, який міг програти, і стала просити Зевса вплинути на хід двобою. Бахус (Діоніс) став захищати Ентелла, як рідного, і пригрозив своїм втручанням. Зевс заборонив всім будь-яке втручання і велів лише спостерігати за бійкою.

Треба сказати, що Дарес дійсно був слабшим, тому здобув поразку, за що інші троянці над ним кепкували. Еней подарував Ентеллу монету за перемогу і, наказавши привести ведмедів, став розважатися далі.

Скориставшись тим, що за нею ніхто не дивився, Юнона тихенько щось наказала Ірісі, що служила посередником між Олімпом та землею, яка одразу спустилася на землю і прийняла образ однієї із жінок, що дивилися за човнами, поки їх чоловіки гуляли. Іріся стала підмовляти їх якось нашкодити чоловікам, щоб помститися і змусила таким чином підпалити їм човни. Еней побачив пожежу і всі почали боротьбу з вогнем. Хлопець проклинав богів за те, що вони не допомагають йому з цією проблемою, але потім просто попросив погасити пожежу і тоді з неба пішов дощ, який за хвилини зупинив вогонь.

Еней зібрав троянців та запитав у них про майбутні плани: чи продовжувати плавання, чи залишитися тут. Один з них порадив йому лягти спати, а вже на ранок вирішувати. Він послухався, а вночі уві сні до нього прийшов його батько, що порадив продовжити шлях і ні за що не хвилюватися, бо його бережуть боги. Для того, щоб віднайти шлях до Риму, треба завітати до Плутона, а там уже зайти і до батька у справі. Хлопець прокинувся і наказав лагодити човни. Попрощавшись із жителями, вирушили в дорогу. Венера непокоїлася за їх подорож і попросила Нептуна забезпечити їм спокійне море, що він їй і пообіцяв.

Частина 3

Пристали до Кумської землі, де знову ж таки для них влаштували гуляння. Всі святкували, а Еней не міг перестати думати про пекло, куди мав піти до Плутона та батька. Останній сказав, що син знайте туди дорогу, якщо буде йти прямо, він і послухав. Дійшов до лісу, де побачив стару хатину, із якої вийшла стара бабця Сивілла, що саме чекала на нього. Це була жінка-пророк, кумська відьма, вміла ворожити та передбачати майбутнє. Вона завела його в каплицю, де він мусив помолитися Фебові, а

за винагороду золотом вона могла показати дорогу до підземного царства.

Парубок став молитися, а жінку почало трясти та перевертати, а коли він закінчив, то вона передала йому послання з Олімпу: чекає його на шляху багато перешкод, але, коли він їх подолає, матиме щасливу долю у власному царстві. Еней попросив вказати дорогу до Плутона і відьма дала настанову йти вглиб лісу і знайти там особливе дерево, відламати від нього гілку і тікати, не озираючись на будь-які звуки та голоси. Він послухав її і пішов шукати дерево. В мить опинився під яблунею, зірвав гілку і стрімголов побіг до троянців.

Повернувшись, приніс у жертву богам пекла худобу. Прийшла Сивілла і вони разом вирушили в дорогу. На своєму шляху до річки Стікс бачили немало різних див — на вулиці, що вела, до неї, жили різні злидні, голод, війна, чума, хвороби та інші біди людей на землі.

Через Стікс їх мав переправити перевізник Харон, що сам обирав тих, хто сяде на його човен. Біля нього була черга, але Сивілла домовилася за неї та Енея. Там же троянець зустрів воїна Палінура, що загинув під час походу і тепер чекав черги на переправу. За свою роботу перевізника Харон взяв пів-алтина і направив їх далі.

Йшли дорогою і бачили багато чого. В котлах кипіли грішники, і за всі свої діяння отримували особливу кару — брехуни лизали розпечені сковорідки, скупим людям чорти заливали в рот рідке срібло. Була там і жіноча мука. Зустрів Еней і Дідону, яка різко та грубо відповіла йому на його спроби заговорити з нею. Бачили багато троянців, з усіма віталися.

Дійшли до царя Плутона, подарували дари, розпитали про дорогу до Риму. Шукали Анхіза, проте не знайшли. Тоді піднялися на гору, щоб з висоти шукати батька і саме тоді він і помітив сина. Зі сльозами на очах став обіймати його та розпитувати про все. У нього вдома сиділи ворожки, які розповіли Енею про його майбутнє:

"...Енею годі вже журитись,

Од його має розплодитись

Великий і завзятий рід;

Всім світом буде управляти,

По всіх усядах воювати,

Підверне всіх собі під спід..."

Попрощався із батьком, і Сивілла повернула його назад.

Частина 4

На ранок зібрав троянців, заплатив Сивіллі за допомогу, і відправилися далі морем. Море було тихим, але згодом розпочалася буря. Коли вона вщухла, всі заснули, але невдовзі прокинулися від крику поромщика, який застерігав їх, що пливуть вони повз острів, де живе Цирцея, яка не любить людей і перевертає їх на звирів, і оминати його неможливо. Стали молитися Еолу та благати його своїми вітрами змінити напрям кораблів; так і сталося.

Продовжили плавання і натрапили на русло річки Тібр, де за словами Зевса і мало бути Енееве царство, тож троянці зробили зупинку і стали там будувати міста. На цій

землі правив цар Латин, що мав дружину Амату та доньку Лавинію (Лависю). Вона незабаром мала одружитися із Турном — цар, що правив по сусідству. Всі чекали на весілля в той час, коли троянці прибули на латинську землю.

Оглянувши територію, військо доповіло, що люди тут спілкуються незрозумілою для них мовою. Він знайшов вихід і велів купити латинські абетки і вже через тиждень троянці вивчили латину:

"...Енея звали Енеусом,
Уже не паном — домінусом,
Себе ж то звали — троянус..."

Було обрано десять троянців та відправлено до Латина за дарами. Цар влаштував бенкет та привітно вітав гостей. Від троянців його сім'я отримали чоботи-сороходи, скатертину-самобранку та килим-самольот. Через послів Латин запросив Енея та інших до себе і був дуже радий знайомству.

Ірися розказала Юноні як привітно зустріли троянців на латинській землі. Богиня розлютилася і викликала із пекла фурію Тезифону, щоб вона зруйнувала всі плани троянців. Фурія спустилася до Амати, навіяла їй сум, потім пішла до Турна, нашепотіла слів і той став як дикий, написав лист Латину, якому оголосив війну, а Енея викликав на двобій. Тезифона не зупинилася і зробила так, що пси троянців під час полювання розірвали улюбленого цуцика неньки Амати, що жила поряд. Жінка оскаженіла та зібрала людей на війну із троянцями.

Латин отримав листа і, виглянувши у вікно, побачив свій народ, що прагнув війни. Хоч як він намагався зупинити та заспокоїти людей, але це не вдалось. Всі готувалися до війни.

Частина 5

У своєму сні Еней побачив старого чоловіка, який порадив в цій війні покластися на богів, проте звернутися за допомогою до аркадян, бо вони ворогували з латинцями. Прокинувшись, став готувати човни у плавання. Юнону задобрив, принісши у жертву худобу.

Прибули до місця призначення, де їх зустрів Паллант — син аркадійського царя Евандра, який радо зустрів троянців. Евандр пообіцяв надати і матеріальну, і фізичну допомогу на війні. Почали святкувати вдалий союз. В той же день Венера попросила свого чоловіка Вулкана викувати особливу зброю для Енея, щоб він міг нею будь-кого перемогти у бою.

На ранок стали збиратися в дорогу, пакуючи провіант, зброю; Паллант теж вирушив із троянцями. Вночі Венера явилася сину та показала йому диво-зброю, з якою не страшний жоден бій.

Юнона побачила у троянців великі шанси на перемогу і послала Ірисю вчинити щось. Остання спустилася до Турна і підступом змусила його піти у наступ проти троянців, поки Еней у плаванні збирав союзників. Троянці сиділи в обороні фортеці і, розлютившись, що він не може її здобути, Турн велів підпалити всі човни. Коли дим дійшов до Олімпа, Венера побігла до Цібелли (матір всіх богів) і стала просити її

вплинути на Зевса, щоб він зупинив вогонь. Коли вона прийшла до нього, то він перетворив човни на сирени, що сполохали рутульців.

Військо Енея міцно стояли в обороні фортеці, на головній башті якої стояли два друга-земляка Евріал та Низ. Останній бачив, що у таборі Турна всі сплять і запросив дозвіл у керівництва на похід туди з ціллю бою. Хотів сам, але Евріал не міг кинути друга у такій справі. Багато в ту ніч загинуло рутульців, коли уві сні хлопці перерізали їм горлянки. По дорозі назад їх спіймали та вбили.

Турн вирішив помститися за різню в таборі і пішов у наступ на фортецю. В обороні пройшла чутка про смерть відважних хлопців. Рутульцям все ж вдалося пробити діру в мурі, проте троянці швидко відновили пролом. Серед воїнів Енея служили два брати Битіас та Пандар, що хитрістю заманювали супротивників у фортецю та вбивали їх там. Турн побачив це, розлютився і вбив першого. Пандар хотів помститися вбивці брата, але Турну допомагала Юнона і він, відчуваючи захист богині, йде в наступ, проте троянці відбивають його і він тікає вплав.

Частина 6

На Олімпі був скандал, бо Зевс кричав на богинь за те, що вони втручаються у війну людей. Він обіцяв вигнати їх з Олімпа або навіть гірше:

"...Пошлю вас в Запорізьку Січ;

Там ваших каверз не вважають

Жінок там на тютюн міняють,

Вдень п'яні сплять, а крадуть вніч..."

Кожна богиня намагалася вмовити Зевса захищати їх улюбленців, але він був занадто сердитим і заборонив будь-яке втручання в хід битви.

Еней якраз повертався назад, коли близько берега побачив у воді дівчину-сирену, яка розповіла все, що сталося за його відсутності: про наступ рутульців, про спалені кораблі, про вбивство Евріала та Низа. Завдяки цим мавкам троянці швидше дісталися берега і пішли у бій. Натхненні поверненням їх головнокомандуючого, троянці, що сиділи в облозі, теж стали різати рутульців. Паллант був дуже хоробрим воїном, який поклав багато ворогів, але загинув сам у бою із Турном. Еней тепер не бачив перед собою нічого, окрім ідеї помсти власноруч.

Зібравши свій народ, велів Еней з почестями поховати загиблих, а тіло Палланта із сумом та співчуттям відправив до його батька. Латинські послы прийшли до Енея з проханням забрати тіла свої воїнів, на що Еней погодився, бо він не хотів воювати із простими людьми. Своїм єдиним ворогом він вважав Турна і не хотів, щоб прості люди вмирали за порожні ідеї. Латинці пообіцяли передати ці слова своєму царю, після чого два народи стали один одному дорожчі за будь-що: разом вшановували пам'ять загиблих, відновлювали міста, розбирали завали.

Латин хотів віддати частину своєї землі Енею і вже остаточно покласти війні кінець. Було запропоновано провести останній двобій між Енеєм та Турном, на що обидва дали згоду. Поки це обговорювалося, троянці готували наступ, і знову розпочалися бої.

Амата просить чоловіка не віддавати Лавинію за Турна, бо сама таємно закохана у нього. Всі готуються до вирішального поєдинку. Юнона просить Ютурну (сестру Турна) вплинути на хід битви і не дати братові загинути. Мавка хитрощами знову зводить між собою обидва народи в бійку. Еней отримує стрілу в ногу і ховається в намет. На допомогу прийшла Венера, яка цілющими травами вилікувала поранення. Еней намагається знайти Турна, але силами Ютурни йому це не вдається.

Еней веде свій народ у бій і бере латинське місто в облогу. Розпочинається пожежа, в якій, на думку Амати, мав загинути Турн. З горя жінка накладає на себе руки. Турн погоджується на поєдинок з Енеєм. Під час битви Еней майже отримав перемогу, вибивши зброю з рук супротивника, але його сестра знову йому допомагає. Зевс бачить усе це і розлючений викрикує до Юнони:

"...Уже ж вістимо всім богам:

Еней в Олімпі буде з нами

Живитись тими ж пирогами,

Які кажу пекти я вам..."

Юнона опускає руки і просить лише, щоб латинський народ зберегли свою унікальність. Зевс погоджується і всі звертають увагу на бій. Еней перемагає Турна, даруючи йому життя, але, побачивши на ньому обладунки аркадійця Палланта, вбиває ворога:

"...Душа рутульська полетіла

До пекла, хоть і не хотіла,

К пану Плутону на бенькет.

Живе хто в світі необачно,

Тому нігде не буде смачно,

А більш, коли і совість жметь..."